

Tartu Ülikool
Sotsiaalteaduste valdkond
Haridusteaduste instituut
Kutseõpetaja õppekava

Eva-Linda Kajak

KUTSEÕPETAJATE KIRJELDUSED KUTSEALASELT ANDEKATE
ÕPPIJATE MÄRKAMISEST JA ÕPETAMISEST ÕPPIMISPROTSESSIS
NING NENDE OOTUSED TOETUSELE KUTSEALASELT ANDEKATE
ÕPPIJATE ÕPETAMISEL

Bakalaureusetöö

Juhendaja: pedagoogika lektor Ingrid Koni

Tartu 2021

Resümee

Kutseõpetajate kirjeldused kutsealaselt andekate õppijate märkamisest ja õpetamisest ning nende ootused toetusele kutsealaselt andekate õppijate õpetamisel

Bakalaureusetöö eesmärgiks oli välja selgitada kutseõpetajate kirjeldused kutsealaselt andekate õppijate märkamisest ja toetamisest õppimisprotsessis ning nende ootused toele kutsealaselt andekate õppijate õpetamisel. Andmeid koguti viielt kutsekoolis töötavalt kokaeriala kutseõpetajalt poolstruktureeritud intervjuuga. Bakalaureuseöös analüüsiti nende viie õpetaja intervjuud induktiivse kvalitatiivse sisuanalüüsi põhimõttel. Tulemused näitasid, et kutsealaselt andekaks õppijaks peeti peamiselt kõrgete praktiliste oskustega ning motiveeritud õppijaid. Lisaks selgus, et kutseõpetajad toetavad kutsealaselt andekaid õppijaid neid õppimisprotsessi kaasates ning keerulisemaid ja arendavaid lisamaterjale pakkudes. Veel selgus, et kutseõpetajad ootavad peamiselt juhtkonna poolset tuge ning koolitust teemal mis on kutsealane andekus ja kuidas toetada kutsealaselt andekat õppijat.

Võtmesõnad: kutsealane andekus, kutsealaselt andekas õppija, kutsealaselt andeka õppija toetamine, kutsekool.

Abstract

The descriptions of vocational teachers of noticing and teaching occupationally talented students and their expectations for support teaching occupationally talented students

This bachelor thesis aimed to ascertain the descriptions of vocational teachers of noticing and supporting the vocationally talented students in their learning process and their expectations for support when teaching vocationally gifted students. The data was collected from six chef's specialty teachers working in vocational schools using semi structured interviews. These interviews were analysed using the principles of inductive qualitative content analysis. The results showed that motivated students with high practical skills were considered to be occupationally gifted students. Besides, the vocational teachers mostly support occupationally talented students by involving them in the learning process and offering more difficult and developing additional materials. Also, vocational teachers expect support mainly from the management and training about occupational talent and how to support occupationally gifted students.

Keywords: occupational talent, occupationally talented students, supporting occupationally talented students, vocational school.

Sisukord

Sissejuhatus	4
1. Teoreetiline ülevaade	5
1.1. Andekus kui hariduslik erivajadus	5
1.1.1. Andekate määratlemine ja andekuse mudelid	5
1.2. Kutsealaselt andeka õppija toetamine kutseõppe õppetöös ja kutsealase andekuse olemus....	9
2. Metoodika	11
2.1. Valim	12
2.2. Andmekogumine	12
2.3. Andmeanalüüs.....	14
3. Tulemused	15
3.1. Kutseõpetajate arusaamad kutsealasest andekusest	16
3.2. Kutseõpetajate poolne tugi	19
3.3. Kutseõpetajate ootused toele.....	22
4. Arutelu	24
Tänuõnad	27
Autoruse kinnitus	27
Kasutatud kirjandus.....	28
Lisa 1	30

Sissejuhatus

Õppijate andekuse teema on aktuaalne kogu maailmas ning üha enam on see aktuaalsust kogunud ka Eestis. On õppijaid, kes on andekad ja silmapaistvad kõigis õppeainetes ning on õppijaid, kes on eriliselt silmapaistvad vaid ühes konkreetses valdkonnas ning teistes ainetes keskmised või alla keskmise. Kuna andekate õppijate erialased teadmised ja võimekused ning võimete tasemed on väga erinevad, vajavad andekad õppijad eelnevast lähtudes suurel määral individuaalset lähenemist (Sepp, 2010).

Andkate õppijate annete ning talentide edasi arendamiseks ja nende mõistmiseks tuleb õpetajatel jõuda arusaamani, mis on andekus ja mis on kutsealane andekus, millest see koosneb, kuidas seda hinnatakse eluaja vältel ning kust see pärineb (Sepp, s.a). Kutsealast andekust defineerib Haight (2010) kui individuaalseid võimeid või potentsiaalseid võimalusi saavutamaks märkmisväärsed tipptasemel saavutusi kutsealal. Andekate kutseõppe õppijate ning kõrgete saavutustega ettevõtjate põhjal koostatud uuringud on välja toonud selle, et selliseid isikuid iseloomustab tavaliselt kõrgem motivatsioon ja püsivus (Haight, 2010).

Andekaid inimesi on kõigis inimtegevuse valdkondades, kuid vähe on teavet andekate õppijate kohta kutseõppes (Gentry, Hu, Peters, & Rizza, 2008). Gentry jt (2008) toob välja, et andekate õppijate karjääriteadlikkusele ei pöörata piisavalt tähelepanu ning on mõningaid tõendeid selle kohta, et akadeemiliselt andekaid õppijaid püütakse eemale hoida kutseharidusest.

Selleks, et pakkuda kutsealaselt andekatele õppijatele võimalikult kvaliteetset haridust ja spetsialistide abi, on vaja õpetajatel teadmisi kutsealaselt andekate märkamisest ja nende toetamisest õppimisprotsessis. Olemasoleva informatsiooni põhjal on teada, mis on andekus ning mis on kutsealane andekus, seejuures pole aga autorile teadaolevalt uuritud, missugused on arusaamad kutseõpetajate jaoks, kutsealasest andekusest ja kutsealaselt andekate õppijate märkamisest ning toetamisest õppetöös. Selline info annab võimaluse kutseõpetajatele kutsealaselt andeka õppija individuaalse õpitee loomiseks ning parema toe pakkumiseks.

Seega on antud bakalaureusetöö eesmärk välja selgitada kutseõpetajate kirjeldused kutsealaselt andekate õppijate märkamisest ja toetamisest õppimisprotsessis ning nende ootused toele kutsealaselt andekate õppijate õpetamisel. Järgnevalt antakse ülevaade andekusest kui hariduslikust erivajadusest, seejärel andekuse, määratlemisest ja mudelist ning kutsealaselt andeka õppija toetamisest kutseõppe õppetöös.

1. Teoreetiline ülevaade

1.1. Andekus kui hariduslik erivajadus

Käesolevas Eesti põhikooli- ja gümnaasiumiseaduses on välja toodud „Kui ilmneb õpilase andekus, tagatakse talle koolis individuaalse õppekava rakendamine ning vajaduse korral täiendav juhendamine aineõpetajate või teiste spetsialistide poolt haridusprogrammide või haridusasutuste kaudu (Eesti Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus, 2018, para 37).“

Rahvusvaheline õpilaste õpitulemuslikkuse hindamisprogrammi uuringus (Programme for International Student Assessment, PISA, 2012) on märgitud, et hariduslike erivajadustega õpilastest (HEV) andekate õpilastega tehakse liialt vähe tööd. Kuigi Eesti õpilastel on OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development) raportis märgitud keskmisest kõrgemad tulemused, on tiptasemel saavutusi vähe (Põlda & Aava, 2016). PISA (2012) uuringus tuli ka välja see, et ühelt poolt on raske õpetada eri tasemel õppijaid ühes ja samas rühmas ning teiselt poolt ei julgustata õppijaid kasutama kogu oma potentsiaali. Selleks, et õppijad ning õpetajad saaksid täielikult keskenduda õppimisele ning õpetamisele, oleks vaja soodsat kooli mikrokliimat (Kitsing, Täht, & Kukemelk, 2015).

Kui varasemalt on levinud arusaam, et andekad õppijad on edukad kõikides ainetes, siis uurimused näitavad, et nii see ei ole. Mõned õppijad on eriliselt silmapaistvad vaid üksikutes ainetes, samal ajal olles mõnes teises valdkonnas alla keskmise. Sealsamas võib aga sellega kaasneda oluline mahajäämus kognitiivses arengus (Kõrgesaar, 2002). Andekate õppijate iseloomujooned, erialased võimekused ning võimete tasemed on väga erinevad, lisaks on andekad õppijad üldjuhul nii emotsionaalselt või ka sotsiaalselt tasemelt oma eakaaslastest kõrgemalt arenenud. Sellest tulenevalt vajavad andekad õppijad suurel määral individuaalset lähenemist (Sepp, 2010).

Andekate õppijate talendi arendamiseks ning nende mõistmiseks on inimestel vaja arusaama, mis on andekus, millest see koosneb, kust see pärineb ning kuidas seda hinnatakse eluaja vältel (Sepp, s.a.). HEV-õppurite paigutamist ning suunamist puudutavad õigusnormid ei hõlma enamasti andekaid õppijaid (Kõrgesaar, 2002).

Kokkuvõtteks võib öelda, et andekuse puhul on tegemist isemoodi haridusliku erivajadusega, mis eelkõige väljendub õppija intellektuaaslete võimete kaudu.

1.1.1. Andekate määratlemine ja andekuse mudelid

Renzulli (2011) uurimus andekate määratlemisel keskendus kolmele aspektile: esiteks analüüsi andekuse mõnd varasemat ja praegust definitsiooni, teiseks vaadati üle uuringud,

mis käsitlevad andekate inimeste omadusi, lõpetuseks esitleti uus definitsioon andekusest, mis on kasulik koolitöötajatele.

Antud uurimuses toodi välja, et andekuse mõistet on proovitud läbi aegade defineerida üheti, kuid see on osutunud keeruliseks. Ühe konkreetse definitsiooni leidmist raskendavad, pidevad muutused asja-olude üle, mis määratlevad andekust. Renzulli (2011, lk 2.) uurimuses on esitatud USA haridusameti poolne andekuse definitsioon järgnevalt:

Andekad lapsed on need ... kes on silmapaistvate võimete tõttu võimelised kõrgemateks saavutusteks. Need ... lapsed ... vajavad diferentseeritud haridusprogramme ja / või teenuseid lisaks tavakooli programmis pakutavale selleks, et mõista oma potentsiaalset panust iseendasse ja ühiskonda. Kõrgemate saavutustega laste hulka kuuluvad need, kellel on kas üks või kombineeritult järgnevad võimed või sobivused: 1) üldine intellektuaalne võimekus, 2) spetsiifiline akateemiline võimekus, 3) loov või produktiivne mõtlemine, 4) juhiomadused, 5) visuaalse ja etenduskunsti sobivus, 6) psühhomotoorne võimekus.

Lisaks rõhutab Renzulli (2011) oma uurimuse lõpus, et andekuse määratlemisel tuleks arvestada kolme komponendiga: üle keskmise kõrgem intelligentsus, pühendumus tööle ja loomingulisus. Sellest lähtudes on võimalik andekust defineerida järgnevalt:

Andekus seisneb inimomaduste kolme põhiklastrid koostoimimises - need klastrid on keskmisest kõrgemad üldistest võimetest, tööülesannete kõrgest tasemest ja kõrgest loovusest. Andekateks lasteks on need, kellel on olemas või on võimeline seda omaduste liitkomplekti arendama ja rakendama, mis tahes potentsiaalselt väärtuslikus valdkonnas inimtegevusel. Kolme klastrid vahelise suhtluse ilmnemiseks või arendamiseks võimelised lapsed vajavad mitmesuguseid haridusvõimalusi ja -teenuseid, mida tavaliselt ei pakuta regulaarsete õppeprogrammide kaudu (Renzulli, 2011, lk 7.).

Sternberg, Jarvin ja Grigorenko (2010) on teinud ettepaneku, et andekust võiks mõista viie kriteeriumi alusel. Nendeks viieks on tippsaavutused, haruldus, produktiivsus, võime oma andekust demonstreerida ja väärtused. Järgnevalt antakse lühi-ülevaade kõigist viiest kriteeriumist. Esimene kriteerium on *tippsaavutused*, kus õpilane on andekas, kui ta saavutab ühes või mitmes valdkonnas erakordselt häid tulemusi võrreldes oma eakaaslastega. Teiseks kriteeriumisk on *haruldus*, mis väidab, et andekaks märkimiseks peab inimesel olema kõrge omadused ja erakordselt head tulemused antud valdkonnas ning võrreldes eakaaslastega esineb seda harva. *Tippsaavutuste* ja *harulduse* kriteeriumite omavaheline seos andekuse määratlemisel on tähtis, sest kui õpilased teatud vanuses ning teatud valdkonnas saavutavad väga häid tulemusi on tavapärane nähtus siis ei ole tegemist andekate inimestega.

Kolmandaks kriteeriumiks on välja toodud *produktiivsus*, mis väidab, et mida vanemaks inimesed saavad seda enam hakatakse neid hindama nende produktiivsuse kaudu. Noorukite ja laste puhul märgatakse peamiselt nende potentsiaali, kuid selleks et määratleda neid ka

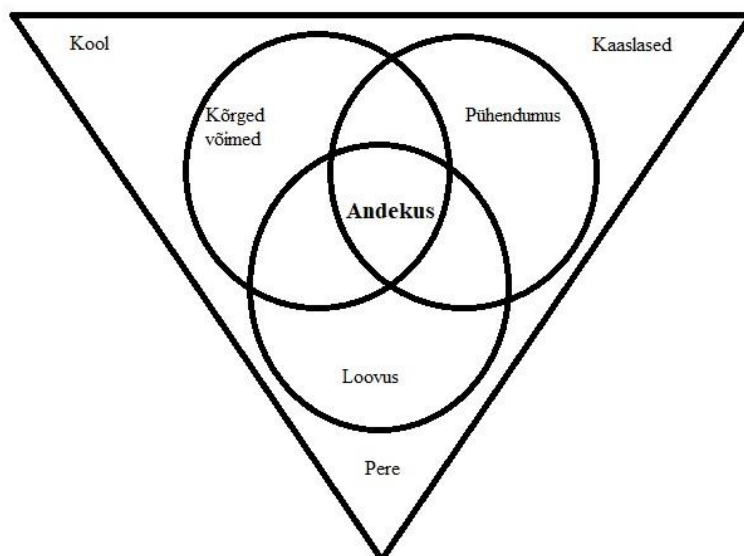
andekateks peavad nad olema ka produktiivsed. Neljandaks kriteeriumiks, mis on andekuse määramisel väga olulise tähtsusega on *võime oma andekust demonstreerida*. Selleks, et määratleda, kas tegemist on andeka õppijaga või ei ole kasutatakse erinevaid teste, neid läbides saab väita, kas tegemist on andekaga või ei. Viies kriteerium on *väärtused*, andekuse määramisel arvestatakse heade ja eriti heade ning haruldaste tulemustega erivaldkondades, mis antud kultuuris või ühiskonnas on kõrgelt väärtustatud. Siin kohal on oluline meeles pidada, et väärtused on erinevad üle maailma ja kultuuriti ning aja jooksul muutuv suhtes.

Feldhusen ja Jarvan (2002) on andekuse definitsioone uurides jõudnud järeldusele, et määratlusi võib jagada kuude kategooriasse. Andekuse definitsioonide määratlused võivad olla seotud mõne psühhomeetrilise mõõdikuga, milleks tavaliselt võivad olla intelligentsustesti (IQ test) skoor, inimeste psüühiliste seisunditega ning isiksusjoontega. Samuti võivad olla need seotud sotsiaalsete väärtustega või hariduslike suundumustega, need võivad olla määratletud veel ka erivõimetega või hoopis mitmedimensioonilised (Sepp, 2010).

Mönks ja Pflüger (2005) on oma uurimuses väljatoonud selle, et väga paljudes riikides defineeritakse andekust selleks, et rahuldada andekate õpilaste hariduslikke erivajadusi. Seejuures on täheldatud seda, et andekust on väga raske defineerida. Sellest lähtuvalt kasutatakse andekuse määramiseks mudeleid, mis aitavad inimestel mõista nende avaldumise eeldusi (Sepp, 2010).

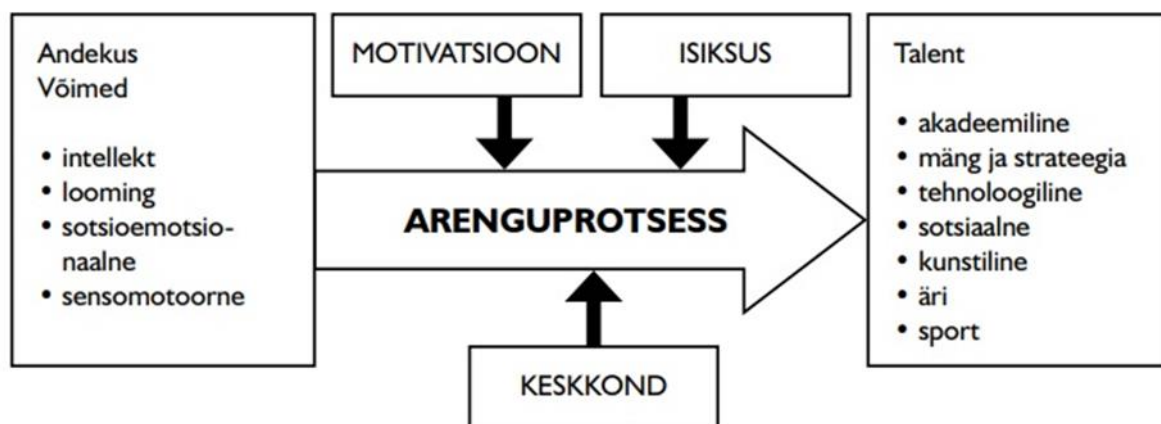
Järgnevalt antakse ülevaade erinevatest andekuse määramise mudelitest. Tuntuim mudel andekuse määramise kohta on Ameerika psühholoogi Joseph Renzulli nn „kolme ringi mudel“ (Sepp, 2010). Renzulli näitas oma mudelis, et andekuse avaldumiseks on olulised eeldused nii inimese kõrged erivõimed, kuid ka pühendumus ja loovus on väga tähtsad andekuse avaldumiseks. F. Mönks on Renzulli mudelit täiustanud lisades sellele juurde last

kõige rohkem mõjutavama keskkonna, s.o on pere, kaaslased ja kool (joonis 1) (Sepp, 2010, lk 9).

Joonis 1. Andekuse nn Renzulli-Mönksi mudel (Sepp, 2010, lk 9)

Sageli kasutatakse mõisteid „andekus“ ning „talent“ sünonüümidena, kuid Kanada psühholoog François Gagné (2004) on oma DMGT (the Differentiated Model of Giftedness and Talent) mudelis välja toonud andekuse ning talendikuse erisused, mis on järgnevad: anded ehk eeldused silmapaistvate sünnipäraste võimete kujul, mis võimekuste süstemaatilise arengu edenemise näol väljenduvad talendis ehk mingi valdkonna vilumuses. Andekuse mõiste tähendab oma tõlgenduses inimeste kõrgel tasemel olevaid loomupäraseid võimeid vähemalt ühes – kas sensomotoorses, loomingulises, intellektuaalses või sotsiaalses – valdkonnas, mis asetavad nad oma eakaaslaste hulgas kõrgeima kümne protsendi hulka. Seejuures nimetab Gagné (2004) talendiks korrapäraselt arendatud võimeid, teadmisi ning oskusi, mille tõttu inimesed asetuvad inimtegevuste mõningase valdkonna kõrgeima kümne protsendi hulka. Talendi arengut mõjutavad tegurid võivad olla järgnevad – esiteks isiksuseomadused (eneseregulatsiooni oskused ning isiksusomadused), teiseks ümbritsevast keskkonnast tulenevad (vanemate, õpetajate, kaasõpilaste mõjutused või ande arendamiseks mõeldud spetsiaalsed programmid), ning kolmandaks motivatsiooniga seotud juhused (sisemine motiveeritus midagi arendada ning väline motiveeritus tasuna) (joonis 2) (Sepp, 2010 lk 10).

Joonis 2. Gagné andekuse ja talendi diferentseeritud mudel (Sepp, 2010 lk 10)

Worrell, Subotnik, Olszewski-Kubilius ja Dixson (2018) on oma uurimuses välja toonud intellektuaalse andekuse triarhilise teooria. See tähendab, et andekus koosneb kolmest erinevast, kuid omavahel seotud aspektist: analüütiline, loov ning praktiline intelligentsus. See tähendab, et analüütiline intelligentsus avaldub üksikisikutel sisemiselt. See koosneb täidesaatvatest protsessidest, võimest omandada uut informatsiooni ning hinnata ja kritiseerida ideid. Analüütilise intelligentsuse tõttu suudame teostada vaimseid operatsioone nagu lahenduste loomine. Loov intelligentsus hõlmab analüütilise võime laiendamist uudsete või tundmatute probleemidega tegelemiseks. Seejuures praktiline intelligentsus hõlmab analüütiliste komponentide laiendamist igapäevaste probleemide lahendamiseks ning eesmärkide saavutamiseks. Selle teooria autori sõnul on mõned inimesed analüütiliselt andekamad, mõned loovalt andekamad ning mõned praktiliselt andekamad ning mõned inimesed on andekad rohkem kui ühes valdkonnas. Kõige intelligentsemad on need inimesed, kes teavad ning oskavad kasutada omi tugevusi, olles samal ajal teadlikud endi nõrkustest.

Kirjanduse põhjal selgub, et andekust on võimalik defineerida ning mõista mitmeti, sest ühesuguse definitsiooni välja mõtlemist raskendavad, pidevad muutused arusaamade üle, mis määratlevad andekust. Andekuse ühiseks tunnus-jooneks on loomupärased võimed nt intellektuaalses valdkonnas.

1.2. Kutsealaselt andeka õppija toetamine kutseõppe õppetöös ja kutsealase andekuse olemus

Selleks, et välja selgitada kutsealase andekuse arusaam on vaja, et võtmesõnadel oleks antud selgesõnaline määratlus. Haight (2010) on välja toonud, et kutsealast andekust saab defineerida järgnevalt: eritingimused, mida näidatakse kutseõppe (mitte-akadeemilise)

erialastes saavutustes s.t võimeid, mis selgitavad jälgitavaid (kutsealaseid) saavutusi.

Kutsealane andekus on kogum omadusi, mis kutsuvad esile kutsehariduses märkimisväärse õppe ja tulemuslikkuse (Haight, 2010). Eelnevaga seonduva võib üheselt kokku võtta:

kutsealane andekus on omadus, mis annab individuaalsele võimele või potentsiaalile võimaluse saavutada märkimisväärseid tipptaseme saavutusi kutsealadel (Haight, 2010).

Antud uurimistöös on kutsealase andekuse määratlemiseks aluseks võetud eelnevalt nimetatud kogumi omadused.

Täiuslikud talendid on olemas kõigis inimtegevuse valdkondades, kuid vähe teavet on andekate õpilaste kohta karjääri- ja tehnilistes kutsevaldkondades (Gentry, Hu, Peters & Rizza, 2008). Gentry jt (2008) on välja toonud probleemi, et andekate õpilaste karjääriteadlikkusele ei ole piisavalt tähelepanu pööratud ning on mõningaid tõendeid, mis väidavad, et andekaid noori on süstemaatiliselt eemale hoitud kutseharidusest.

Individuaalsus on üks suurimaid võtmekomponente andekate õpikäsitluses, Gentry jt (2008) uurimuses tuli välja, CTE (Career Technical Education) keskuses eksisteeris andekate õpilaste ja teiste üliõpilaste jaoks rutiinselt individualiseerimine, mis on andeka hariduse põhikomponent. Individuaalsuse arendamine kutsealaselt andekatel õpilastel on vajalik nende andekuse arendamiseks ning selleks, et nad suudaksid ja oskaksid olla iseseisvamad. Selle lähenemise raames nägid õpetajad vaeva, et luua oma õppevaldkondades andekatele õpilastele väljakutseid. Õpetajad tegid seda mitmel viisil – nt pakkudes õpilastele võimalusi individuaalse õppe, mentorluse ja õpipoisiõppe ning õppekavade kohandamise kaudu (Gentry *et al.*, 2008). Teiselt poolt keskendusid õpetajad õpilaste individuaalsele õppele - nad keskendusid õpilaste tugevuste suurendamisele. See tähendab, kui õpilane juba midagi teadis või oskas juba midagi teha mingis kutsevaldkonnas, tegid juhendajad kohandusi nende individuaalsuse arendamiseks (Gentry *et al.*, 2008).

Lisaks eelnevalt nimetatule on kutsehariduses andekate õppijate toetamiseks vajalik õpetajate poolne tugi ning initsiatiiv andekate arendamisel (Gentry *et al.*, 2008). Väga tähtsal kohal andekate toetamisel on see, et õpetajad kannavad hoolt õpilaste individuaalse intellektuaalse taseme arendamise, saavutuste julgustamise ning eesmärkide arendamise eest.

Õpilastega töötavad õpetajad peaksid olema pädevad omal alal, hoolivad ning asjatundlike õpetamisoskustega. Gentry jt (2008) uurimuses tõid õpilased välja selle, et kui õpetaja pühendab ennast õpilaste õpetamisele, on hooliv ning toob elulisi näiteid, on see suureks motivaatoriks õppetöös. Selleks, et toetada kutsealaselt andekaid õpilasi kasutasid õpetajad oma töös, erinevaid õpetamisstrateegiaid sealjuures stimulatsioone, viktoriine, arutelusid, rühmatöid. Samuti on uurimuses välja toodud seda, et õpetajad püüdsid pidevalt

õpilastele anda ülesandeid, mis olid väljakutsuvad. Nad keskendusid õpilaste individuaalsetele tugevustele, huvidele ja talendikuse aspektidele. Lõpetuseks julgustasid õpetajad õpilasi teadlikult ennast arendama ja eesmärged seadma ning neid saavutama (Gentry *et al.*, 2008).

Kirjanduse põhjal selgub, et kutsealast andekust saab defineerida siis, kui võtmesõnadele on antud selgesõnaline määratlus, mida miski tähendab või märgib. Kokkuvõttes võib kutsealast andekust defineerida järgnevalt: kutselalane andekus on omaduste kogum individuaalsetele võimetele saavutamaks märkimisväärseid tipptaseme saavutusi kutsealadel. Kutsealaselt andekaid õppijaid saab toetada kutseõppes eelkõige nende praktilisi oskusi arendades ning nende individuaalsust arendades.

Varem on Eesti kontekstis uuritud andekuse avaldumisest ning selle tähendusest üldhariduskoolide põhjal, kuid puudub ülevaade kutsealasest andekusest kutsekoolides. Selleks, et toetada kutsealaselt andekaid õppijaid, on oluline teada, mis on õpetajate arvates kutsealane andekus, milles see väljendub, kuidas seda märgatakse ning mismoodi toetatakse kutsealaselt andekaid õppijaid kutseõppes. Seega on käesoleva bakalaureusetöö eesmärk välja selgitada kutseõpetajate kirjeldused kutsealaselt andekate õppijate märkamisest ja toetamisest õppimisprotsessis ning nende ootused toele kutsealaselt andekate õppijate õpetamisel.

Lähtudes bakalaureusetöö eesmärgist otsitakse vastuseid kolmele uurimisküsimusele:

1. Millest tunnevad ära kutseõpetajad kutsealaselt andekaid õppijaid õppimisprotsessis?
2. Kuidas toetavad kutseõpetajad endi sõnul kutsealaselt andekaid õppijaid õppimisprotsessis?
3. Missugust toetust ootavad kutseõpetajad kutsealaselt andekate õpilaste õpetamisel?

2. Metoodika

Bakalaureusetöös kasutati uurimistöö läbiviimiseks kvalitatiivset uurimismeetodit (Õunapuu, 2014), sest kvalitatiivse uurimuse kaudu on võimalik anda kirjeldusi ning ülevaateid uuritavate arvamusest, ning kirjeldada nende arusaama, kogemusi ja mõtteid. Kuna antud töö eesmärk oli välja selgitada kutseõpetajate kirjeldused kutsealaselt andekate õppijate märkamisest ja toetamisest õppimisprotsessis ning nende ootused toele kutsealaselt andekate õppijate õpetamisel, siis on autori hinnangul kvalitatiivne uurimismeetod antud bakalaureusetöös põhjendatud.

2.1. Valim

Bakalaureusetöö valimi koostamisel lähtuti mugavusvalimi koostamise strateegiast (Rämmer, 2014) ning uuritavad valiti kutsehariduskeskuses töötavate kokaerialade õpetajate seast kellega on eelnevalt bakalaureusetöö koostajal kontakti olnud olles kokaeriala õpilane. Mugavuse kriteeriumiks saab nimetada seda, kui juhtumid valitakse sel viisil, et antud tingimusi on kõige lihtsam leida (Laherand, 2008).

Valimisse paluti uuritavad õpetajad vahetu vestluse käigus jaanuari lõpus ja veebruari alguses 2020. aastal, kus uurija tõi välja uurimuse eesmärgi ning tegi ettepaneku kokku leppida aeg intervjuu läbiviimiseks. Uurimuse raames pöördui viie kutsekoolis kokaerialal õpetava õpetaja poole, kellest kõik olid nõus uurimuses osalema. Valimisse kuulunud viie õpetaja keskmine vanus oli 49,6 aastat ning keskmine tööstaaž kutseõpetajana 14,6 aastat. Lisaks sellele oli valimisse kuulunud õpetajate seast kaks õpetajat, kes hetkel omandavad Tartu Ülikoolis kutseõpetaja bakalaureusekraadi. Intervjueeritavatest olid kõik naissoost. Uurimuses osalemine oli kõigile uuritavatele vabatahtlik. Uuritavate taustaandmed on esitatud tabelis 1.

Tabel 1. Uuritavate taustaandmed

Pseudonüüm	Vanus	Tööstaaž	Haridustase
Evelin	33.a	6.a	Kõrgharidus
Liisa	40.a	2.a	Kesk-eri, kõrgharidus omandamisel
Õilme	50.a	10.a	Erialane kõrgharidus
Johanna	58.a	39.a	Kõrgharidus/diplomiõpe
Tiina	67.a	16.a	Kõrgharidus

2.2. Andmekogumine

Uurimuse läbiviimiseks vastavalt bakalaureusetöö eesmärgile, valiti andmekogumismeetodiks poolstruktureeritud intervjuu. Intervjuu kava koostamisel toetuti Õunapuu (2014) poolt välja toodud poolstruktureeritud intervjuu omadustele, intervjuu korraldus on osaliselt reglementeeritud, mille käigus intervjuu läbiviija saab toetuda intervjuu kavale ning vajadusel teha muudatusi küsimuste järjekorras või neid ära jättes (Õunapuu, 2014). Lisaküsimuste esitamine intervjueeritava poolt käesoleva uurimuse intervjuude ajal oli oluline, kuna kutsealase andekuse teema oli osade intervjueeritavate jaoks tundmatu teema, mistõttu vajadus täpsustada erinevaid aspekte intervjuu käigus oli vajalik selleks, et intervjueeritavad

saaksid küsimustest aru ning oskaksid vastata neile. Poolstruktureeritud intervjuu sobib uurimustöösse, kus soovitakse uurida varjatud nähtusi ning nende tunnuseid. Töö käigus ilmnevad, milliseid väärtuslikke andmeid intervjuu käigus saadakse ning millised küsimused ei olegi nii vajalikud (Õunapuu, 2014). Bakalaureusetöö raames läbi viidud intervjuudes järgiti teadustöö eetika põhimõtteid: konfidentsiaalsus, vabatahtlikus, ja privaatsus (Eetikaveeb, s.a.). Antud uurimuses osalemine oli kõigile uuritavatele vabatahtlik. Lisaks ei ole uurimuses kasutatud nimesid ega mainitud kooli, kus töötatakse vaid need on asendatud pseudonüümidega.

Küsimuste kava toetub Laul'i magistr töö küsimustikule „Andekate õpilaste toetamise võimalused ja puudused tänases koolis“ (Laul, 2018). Laul'i (2018) magistr töö küsimustikust võeti esialgseid küsimusi, mida täiustati selleks, et nad sobiksid antud bakalaureusetöö uurimisküsimustega. Küsimuste koostamisel lähtuti uurimisküsimustest moodustades viis põhi teemat: 1. Taustaküsimused (nt „Mis on Teie vanus ja tööstaaž kutseõpetajana?“); 2. Arusaamad kustealaselt andekatest kutseõppes (nt „Mis on Teie arvates kutsealane andekus?“); 3. Kogemused märkamisest (nt „Läbi missuguste tegevuste olete märganud kutsealaselt andekat õpilast?“); 4. Kogemused toetamisest (nt „Kuidas toetate endi sõnul kutsealaselt andekaid õpilasi?“); 5. Ootused toele (nt „Millist tuge tunnete juhtkonna, kolleegide poolt, kui tegelete kutsealaselt andekate õpilastega ning kas tunnete tuge?“). Iga põhiteema sisaldas endas vähemalt kolme alateemaga seonduvat küsimust.

Intervjuu kava usaldusvääruse suurendamiseks viidi läbi prooviintervjuu, selleks et saavutada küsimuste ühene mõistetavus. Intervjuu kavas viidi sisse muudatused ja parandused vastavalt pilootintervjuu käigus ilmnenu vajadustele ja juhendaja soovitudele. Näiteks eemaldati korduvad küsimused, mis olid sõnastatud küll teisiti aga mõte jäi samaks (nt „Mille põhjal saate väita, et olete märganud oma õpetamise jooksul kutsealaselt andekat õpilast?“ oli sisuliselt sama küsimusega „Kuidas tunnete ära/märkate, et tegemist on kutsealaselt andeka õpilasega?“, alles jäi teine küsimus.)

Prooviintervjuu eesmärgiks oli selgitada välja intervjuu küsimuste sobilikkus saamaks vastuseid püstitatud uurimisküsimustele. Prooviintervjuu viidi läbi kutsehariduskeskuses ning kestis 28 minutit. Prooviintervjuu oli oluline selleks, et uurija saaks esmase kogemuse andmekogujana ning teadmise, kas intervjuu läbiviimisel on vaja teha muudatusi. Prooviintervjuust lähtuvalt jõudis uurija selgusele, et intervjuusid läbi viies tuleb rääkida aeglasemalt ning selgemalt. Prooviintervjuule teostati andmeanalüüs induktiivse kvalitatiivse sisuanalüüsi põhimõttel mille kaudu jõuti küsimuste sobivuses selgusele. Prooviintervjuu analüüs ei kajastu andmeanalüüsis. Intervjuukava on esitatud lisa 1.

Prooviintervjuu järgselt toimusid intervjuud viie kutsekooli õpetajaga 2020. aasta veebruari ja märtsi kuus. Kolm intervjuud viidi läbi silmast-silma kutsehariduskeskuses antud hetkel vabas klassiruumis ning kaks intervjuud viidi läbi skype'i teel. Intervjuude alguses tutvustati uuritavatele töö eesmärki, lubati uuritavale, et peetakse kinni konfidentsiaalsusest. Samuti lepiti kokku selles, kas kasutatakse sina- või teievormi ning küsiti luba intervjuu salvestamise jaoks (antud loa andsid kõik uuritavad). Kõige pikema intervjuu kestvuseks oli 40 minutit ning kõige lühema intervjuu kestvuseks oli 29 minutit, keskmine intervjuude ketsvus oli 34,2 minutit. Intervjuude lõpus lubati uuritavatele, et soovi korral võidakse saata uurimustulemuste kokkuvõte või antud töö meilile ning korrati üle konfidentsiaalsuse aspektid.

2.3. Andmeanalüüs

Andmeid analüüsiti induktiivse kvalitatiivse sisuanalüüsi põhimõttel. Induktiivne kvalitatiivne sisuanalüüs võimaldab uurimuses osalejate arusaamasid uurida, mõista nende maailmavaadet ning seda tõlgendada (Kalmus, Masso, & Linno, 2015).

Esmalt andmete sisuanalüüsi läbiviimiseks transkribeeriti kõik viis intervjuud veebipõhiselt. Selleks kasutati veebipõhist kõnetuvastust, antud programmi kasutab TTÜ Küberneetika Instituudi foneetika- ja kõnetehnoloogia laboris väljatöötatud tehnoloogiat ja mudeleid (Alumäe & Tilk, 2018). Antud programm võimaldas helifaili üleslaadimisel saada vastuseks transkribeeritud tekstifaili. Kuna programmist saadud transkriptsioonid ei olnud täies mahus korrektsed (nt olid valed sõnad või puudusid sõna lõpud või algused), tuli kõik transkriptsioonid üle töötada kasutades ka helitöötlus programmi *Audacity*, antud programm võimaldas muuta helifaili kiirust, heli tagasi mängimist ja heli peatamist. Seejärel pandi tekst kirja võimalikult täpselt helifailile, et säiliks võimalikult korrektne tekst. Transkribeerides kasutati interjueeritavete nimede asemel pseudonüüme. Transkribeeritud andmete kogumaht oli 47 lehekülge, mis oli vormistatud Times New Roman kirjastiilis, kirja suurusega 12 ning reahvahe 1,5.

Intervjuude transkribeerimise järel kodeeriti antud andmed andmeanalüüsi keskkonnas QCAmap. Esiteks teostati kodeerimine prooviintervjuule selleks, et selgusele jõuda, kuidas antud programm toimib. Seejärel teostati kodeerimised intervjuudele. Programm võimaldas teksti kodeerida märkides ära tekstiosa, mis oli kooskõlas uurimisküsimusega ning selle järel sai moodustada koodi. Esmalt märgiti tähenduslikud tekstiosad ning määrati koodid kõikidele intervjuudele esimese uurimisküsimuse raames. Näiteks: *praktiline vilumus, praktilised*

tegevused, oskab teooriat praktikasse rakendada. Tekkinud koodid moodustasid alakategooria näiteks: praktilise tegevuse käigus kutsealase andekuse ilmnemine.

Töö usaldusvääruse saavutamiseks kodeeriti esimene intervjuu kahel korral ning kasutati juhendajapoolset kaaskodeerimist. Korduskodeerimine aitas täpsustada tekkinud koodi ja leida tekstist üles kõik olulised aspektid. Näiteks esimesel kodeerimisel moodustustasid erinevad koodid nagu *sisemise motivatsiooni suurendamine ja enesekindluse tekitamine*, mis korduv kodeerimise käigus koondati ühise koodi *motiveerimine* alla.

Kolmandaks koondati saadud koodid alakategooriate alla ning seejärel moodustati peakategooriad näiteks: muudatuste tegemistega tundides seotud koodid nagu *lisa materjali pakkumine, lisa ülesannete pakkumine* ning *teistsugused retseptid* koondati ühise alakategooria *keerulisemate lisäülesannete ja -materjali pakkumine õppimisprotsessis* alla, mis oma korda koondati peakategooria *õppimisprotsessis keerulisema lisamaterjali pakkumine ja õppeprogrammi väliste tegevuste pakkumine* alla. Andmete analüüsi tulemusena tekkis esimese uurimisküsimuse alla neli peakategooriat nt *loovuse avaldumine probleemide lahendamisel* ja *õppija sisemine motivatsioon ja orientatsioon karjäärile*. Teise uurimisküsimuse alla tekkis neli peakategooriat nt *muudatuste mittetegemine õppetöö raames* ja *isikliku vaba aja panustamine õppijaga suhtlemiseks ja tema arengu toetamiseks*. Kolmanda uurimisküsimuse alla tekkis kolm peakategooriat nt *enesetäiendamine kutsealaselt andeka õppija toetamiseks* ja *koostöö kolleegide, partnerite ja tugiteenust pakkuvate isikute vahel*.

3. Tulemused

Bakalaureusetöö eesmärgiks oli välja selgitada kutseõpetajate kirjeldused kutsealaselt andekate õppijate märkamisest ja toetamisest õppimisprotsessis ning nende ootused toele kutsealaselt andekate õppijate õpetamisel. Järgnevalt antakse ülevaade andmeanalüüsi tulemustest uurimisküsimuste ning nende peakategooriate kaupa. Tulemustele on lisatud illustreerivad tsitaadid intervjuudest, mida on vähesel määral toimetatud, et kaotada ära parasiitsõnad ning üleliigsed sõnakordused. Töös on intervjuueeritavatele tagatud konfidentsiaalsus asendades uuritavate nimed pseudonüümidega. Peakategooriate nimetused on esitatud paksus kirjas.

3.1. Kutseõpetajate arusaamad kutsealasest andekusest

Uurimisküsimuse „Millest tunnevad ära kutseõpetajad kutsealaselt andekaid õppijaid õppimisprotsessis?“ analüüsi tulemusena tekkisid neli peakategooriat. Esimeseks peakategooriaks oli loovuse avaldumine probleemide lahendamisel. Teiseks peakategooriaks oli õppeülesannete ja praktilise tegevuse käigus õppija kutsealase andekuse ilmnemine. Kolmandaks peakategooriaks oli õppija sisemine motivatsioon ja orientatsioon karjäärile. Neljandaks peakategooriaks oli avatus uutele ideedele ja väljakutset pakkuvate ülesannete lahendamisele

Uuritavad kutseõpetajad tõid välja, et nad märkavad kutsealaselt andekaid õppijaid tänu nende **loovuse avaldumisele probleemide lahendamisel**. Kutseõpetajad tõid välja, et kutsealaselt andekad õppijad on vastuvõtlikud tunni tegevustega kaasa minema. Nad haaravad neile suunatud ja pakutud ülesannetest kinni. Kutsealaselt andekad õppijad on loomingulised probleemide lahendamistes. Nad suudavad mõelda probleeme lahendades nõ raamidest välja ning ei karda teha midagi teisiti, kui õpikus või retseptis kirjas. Kutseõpetajad täheldasid ka, et kutsealaselt andekas õppija püüab aidata teisi - kui ta märkab, et kaasõppija teeb vea, siis ta juhib sellele tähelepanu ning pakub abi.

Mida ma olen võib-olla nagu tähele pannud, on see, et ta püüab ka aidata teisi. Et noh, see, see tema niuke, õpetamine ei ole mitte nagu niisugune nagu targutamise, vaid selline, et ma näen, märkan, juhin tähelepanu. (Johanna)

Uuritavate vastustest ilmnes, et kutsealaselt andekas õppija loob seoseid endi peas ning suudab teoorias õpitu üle kanda praktilistesse tegevustesse. Intervjuueritavad tõid välja, et nad julgevad oma õpingutes teha vigu ja ei karda eksida. Nad ei muretse selle pärast, et kas tema lahenduskäik on korrektne, vaid et lõpptulemus oleks maitsev, hea, visuaalselt kena. Lisaks tõid uuritavad välja, et kutsealaselt andekas õppija on taibukas, ta suudab õpitu kiiremini selgeks saada nõ hoobilt aru saada, kuidas miski käib.

Ta nagu võtab selle, selle sõna otsemas mõttes hoobilt, lennult sa näitad üks kord ette ja talle jäi, see juba selgeks... (Liisa)

Intervjuudes toodi välja ka see, et nende intelligentsuse tase on uuritavate arvates kõrgem kui tavaõppijatega, nad on rohkem motiveeritud. Samuti on kutseõpetajad öelnud, et kutsealaselt andekad tunnevad huvi selle vastu, mida õpetajad tundides räägivad/teevad, mitte ei viibi tunnis selleks, et linnuke kirja saada. Õpetajad ütlesid, et kutsealaselt andekad õpilased räägivad tundides kaasa ning langevad arutellu, neid huvitab kogu taust mitte ainult see osa, mis on õppekavades.

Lisaks töid uuritavad välja, et nad tunnevad kutsealaselt andeka õppija selle järgi, et kutsealane andekus **ilmneb õppeülesannete ja praktilise tegevuse käigus**. Kutseõpetajate vastustest ilmnas, et õppeprotsessis esitavate küsimuste stiili ning sisu kaudu saavad nad aru millise õpilasega tegemist on. Kutsealaselt andekas õppija esitab sisutihedaid küsimusi. Uurimuses osalenute intervjuudes toodi välja, et üheks võimaluseks kutsealaselt andekate märkamiseks on tundides läbiviidavad kompleksülesanded. Need nõuavad õppijalt mõtlemist välja poole kastist mingi ülesande lahendamiseks, milleks on vaja rakendada mitte ainult teadmisi, vaid kogemusi.

Lisaks ilmnas intervjuudest, et kutseõpetajate hinnangul räägivad kutsealaselt andekad õppijad tundides rohkem kaasa, on aktiivsemad ning teadlikumad, millest nad räägivad. Nad on teadlikumad, millest tunnis juttu tehakse. Uurimuses osalenud töid välja, et küsimuste esitamiste kaudu jõutakse tavaliselt aruteludeni ning arutelude sisu kaudu märkavad, et tegemist võib olla kutsealaselt andeka õppijaga. Samuti esitavad kutsealaselt andekad õppijad selliseid küsimusi, mis on küll teema sisesed, aga ei ole otseselt seotud tunnimaterjaliga.

Tema poolt tulevad näiteks niisugused miks-küsimused: „Miks seda tehakse niimoodi? Kas seda saab teha ka teistmoodi teha?“ Ta kuidagi, kuna see, tema tema siuke ettevalmistus on hoopis teistsugune kui teistel, siis see, kas ma selle supi jaoks tükeldan nüüd nii suure kuubiku või, või, või teistsuguse kuubiku, näiteks seda ta enam ei küsi sinu käest, sest ta juba teab seda, et vot supi jaoks on umbes niisugust suurust vaja. (Johanna)

Kutseõpetajate kirjeldustest ilmnas, et kutsealaselt andekad õppijad on kutseõpetajate arvates oma praktiliste oskuste ja teadmiste poolest teistest nõ peajagu üle, olles näiteks praktilisi ülesandeid lahendades kiiremad ja küsivad vähem täpsustavaid küsimusi. Kutseõpetajate hinnangul on nende ettevalmistus praktilistesse tundidesse minnes teistsugusem, kui teistel õppijatel. Kutseõpetajad töid välja, et kutsealaselt andekad õppijad on teinud iseseisvalt ettevalmistusi õppekooki minekuks. Uuritavad lisasid, et kutsealaselt andekas õppija suudab siduda oma teoreetilised teadmised praktikas toimuvaga.

Andekus ilmneb just praktilises tegevuses, et sa, et kui nagu nii-öelda erialaselt andekust nagu võtta, et siis noh, kuna minul on selline praktiline eriala siis, ma ei saagi neid nagu muud moodi märgata eks. (Liisa)

Kutseõpetajad töid kutsealaselt andekate õppijate märkamisel välja, et neid iseloomustab **sisemine motivatsioon ja orientatsioon karjäärile**. Kutseõpetajad tõdesid, et kutsealaselt andekal õppijal on selge arusaam oma karjäärist - ta on ära kaardistanud oma karjääri, kuhu, millal ja kuidas oma eesmärgini jõuda. Kutseõpetajate sõnul on nad uudishimulikud, tahavad teada, näha, katsetada ja proovida rohkem.

Kutsealase andekuse üks baas on huvi, et tal on huvi ja teiseks ta on kaardistanud ära oma karjääri, et ta tahab sellel alal erialal jõuda. Ütleme kokast ka peakokaks vanemkokaks, ehk ühesõnaga, tal on selge pilt oma karjääririst.
(Õilme)

Uuritavate vastustest ilmnes, et kutsealaselt andeka õppija sisemine motivatsioon ilmneb nende soovis käia kutsevõistlustel. Kutseõpetajad lisasid, et kutsevõistlustel osaledes on võimalik õppijal oma teadmisi proovile panna ning selle kaudu areneda. Kutseõpetajad tõid välja, et kutsealaselt andekas õppija on motiveeritud oma eriala omandama. Tal on huvi selle eriala vastu ning selle vastu mida õpetaja räägib. Kutseõpetajad on kirjeldanud, et neil kui õpetajal on tunne, et ta räägib kellegagi, kes saab sellest teemast aru ja oskab neid asju, kuigi ta ei ole seda varasemalt õppinud. Intervjuudest selgus, et kutseõpetajatel on tunne, et nad diskuteerivad, kui võrdsega.

Ühesõnaga, diskuteerid kui omasugusega, mitte ei küsi, mis ma nüüd pean tegema ja mis ma nüüd pean tegema, vaid tema niisugused küsimused on, kas ma võin seda teha ka niimoodi? (Johanna)

Kutseõpetajad tõid oma intervjuudes välja, et kutsealaselt andekaid õppijaid aitab märgata ka nende **avatus uutele ideedele ja väljakutset pakkuvate ülesannete lahendamisele**. Uuritavate vastustest ilmnes, et nende hinnangul peeti oluliseks seda, et kutsealaselt andekas õppija on avatud uutele ja erinevatele ideedele. Nad on vastuvõtlikud kaasa tulema õpetaja poolt välja pakutavaga. Lisaks on intervjuudes väljatoodud, et kutsealaselt andekas õppija vajab keerulisemaid ülesandeid ning eriülesandeid. Täheldatud on ka seda, et kutsealaselt andekad õppijad tihtipeale täiendavad end iseseisvalt, nad loevad lisaks õppematerjalidele erinevaid oma erialaga seonduvaid raamatuid, kust siis saavad lisainformatsiooni.

See, mida õpetaja tunnis räägib teistele, on temal juba omandatud läbi raamatute, sest teda huvitab ta juba loeb. (Õilme)

Vastustest ilmnes, et kutsealaselt andekas õppija teeb iseseisvat eeltööd enne õppekööki ning ka enne teooria tundi. Nad pakuvad võimalusel iseseisvalt erinevaid ideid ja alternatiive enesearengu suurendamiseks. Samuti julgevad kutsealaselt andekad õppijad mõelda nõ raamidest välja poole.

Just need, kes mõtlevad raamidest väljapoole ja mõtlevad enda lahenduskäiku sinna juurde. (Liisa)

Kokkuvõtteks tunnevad kutseõpetajad ära kutsealaselt andekaid õppijaid eelkõige praktilistes tundides, kus avaldub nende iseseisvus ning : kutsealaselt andekas õppija tegutseb

rohkem iseseisvamalt praktilistes tundides. Kutsealaslet andekas õppija mõtleb nõ kastist välja ning jõuab kiiremini lahendus käigu välja mõelda ja teostada, kui tavaõppija.

3.2. Kutseõpetajate poolne tugi

Uurimisküsimuse „Kuidas toetavad kutseõpetajad endi sõnul kutsealaselt andekaid õppijaid õppimisprotsessis?“ analüüsi tulemusena tekkisid neli peakategooriat. Esimeseks peakategooriaks oli õppimisprotsessi kaasamine ja seeläbi iseseisvuse ning õppija professionaalse arengu toetamine. Teiseks peakategooriaks oli õppimisprotsessis keerulisema lisamaterjali pakkumine ja õppeprogrammi väliste tegevuste pakkumine. Kolmandaks peakategooriaks oli isikliku vaba aja panustamine õppijaga suhtlemiseks ja tema arengu toetamiseks. Neljandaks peakategooriaks oli muudatuste mittetegemine õppetöö raames.

Üks võimalus, kuidas uuritavad kutseõpetajad kutsealaselt andekaid õppijaid õppeprotsessis toetavad, on **nende kaasamine õpetamisprotsessi ja seeläbi nende iseseisvuse ning professionaalse arengu toetamine**. Kutseõpetajad leidsid, et kutsealaselt andekaid õppijaid tuleks võimalusel panna teisi õppijaid õpetama selleks, et nad saaksid omi kogemusi ja tarkust jagada teiste õppijatega ning selle kaudu areneda. Kuid tähtis on kutseõpetajate hinnangul neile ka iseseisvuse andmine ja loominguilisuse võimaldamine näiteks õppekõikides toimetades. Samuti toodi välja, et õpetaja esmalt kuulab ära, millised mõtted on õpilasel, mida ta tahab, mida ta loodab ja mis on tema eesmärk. Seejärel hakatakse läbirääkima, kuidas, mida, kui kaua.

Et esmalt kuulan ka nagu mina ära tema, mida ta nagu üleüldse tahab, mida ta, mida ta loodab mida ta tahab ja mis on tema eesmärk. Noh, siin ma ei tea kolme aasta pärast, kahe aasta pärast, pooleteise aasta pärast. Ja, ja siis hakkame võib-olla neid asju nagu läbi rääkima, kuidas, mida, kui kaua?

(Johanna)

Kutseõpetajad kirjeldasid, et kui mõni kutsealaselt andekas õppija on käinud välismaal koolitusel, võistlusel või praktilal siis tagasi tulles lasevad nad neil teistele õppijatele õpetada seda, mida nad ise sealt õppisid. Samuti on välja toodud ka seda, et nad proovivad neid kutsealaselt andekaid õppijaid kaasata rohkem tunnis toimuvaga. Nad proovivad panna neid rohkem rääkima grupitöödes ning omi kogemusi jagama.

Ja samas siis oleme tahtnud, et, et nad annaksid koolile ka midagi ja siis kas siis annavad edasi oma teadmisi, õpetavad siin või käivadki võistlustel.

(Tiina)

Lisaks on uuritavad kutseõpetajad kasutanud ka nõ ümberpööratud klassiruumi meetodit, kus nad lasevadki kutsealaselt andekatel õppijatel juhendada ning õpetada teisi õppijaid. Samuti on nad pannud paaritööd tehes omavahel paari kutsealaselt andeka õppija ja

mitte nii andeka õppija, seda tehes saab kutsealaselt andekas õppija omi teadmisi jagada. Samas oli uuritavate seas ka neid, kes andsid teistele, kas mingi rühmatöö või iseseisvatöö selleks, et samal ajal saaks ta kutsealalselt andeka õppijaga tema tehtud töödest arutleda ning ülevaadata olulisemad kohad.

Ma olen pannud neid siis paari vahepeal kellelgiga kes ei ole nii andekas, et siis nagu on, annan talle võimaluse ennast sellega näidata, et ta õpetab kedagi teist sealjuures oma noh, et oma teadmisi jagab. (Liisa)

Intervjuudest tuli välja, et kutseõpetajad peavad küll oma õpetamises hoidma ühtset keskmist taset, kuid proovivad ikkagi kutsealalslt andekate jaoks tuua endi esitlustes ja jutus sisse kõrgemat taset, mida õpikutes ei ole. Samuti püüavad nad jälgida, et nad ei ajaks omi tunde liiga keerulisteks teiste õppijate jaoks ning samas ka mitte liiga igavateks kutsealaselt andekate õppijate jaoks.

Veel töid uuritavad välja kutsealaselt andekate õppijate toetamisena võimaluse **pakkuda õppimisprotsessis keerulisemat lisamaterjali ja õppeprogrammi väliseid tegevusi**. Intervjuudest ilmnnes, et kutseõpetajad toetavad õppijaid neile erinevaid lisamaterjale otsides. Lisamaterjale pakutakse kutsealaselt andekatele õppijatele selleks, et nad saaksid rohkem teadmisi ja ideid juurde. Samuti püütakse neile erinevaid töölehti välja töötada, mille kaudu on võimalik erialaslet täieneda.

Kutseõpetajad töid ka intervjuudes välja, et pakuvad kutsealaselt andekatele õppijatele õppekõõgis olles lisäülesandeid. Nad lasevad õppijal lisaks tunnitööle teha, kas mõne joogi või salati olemas olevatest materjalidest. Veel toodi välja, et nad lasevad õpilastel kasutada omi retsepte õppekõõkides või õpperestoranis praktilikal olles. Lisaks eelnevale proovivad kutseõpetajad kutsealaselt andekatele õppijatele anda nii teooria- kui ka praktilistestundides keerulisemaid ja teistsugusemaid retsepte kui teistele.

Et kes on selline võimekam, siis näiteks kui me õppisime kalkultatsiooni, kaartide koostamist, siis need ... aga need, kes on andekamad, siis nendel on ikkagi sellised, no mega vinged nimekirjad seal juures... (Liisa)

Peale selle leiti, et kutsealaselt andekad õppijad vajavad teistest keerulisemaid ülesandeid. Nad vajavad mahult suuremaid töölehti ja ülesandeid, selleks et nad saaksid areneda. Üleüldse vajavad kutsealased andekad õppijad suurema mahulisi ning eriülesandid.

Ta vajab keerukamaid ülesandeid, sest ta on kiire, ta arendab ennast ise individuaalselt ... Ehk tal on vaja tegelikult eriülesandeid. (Õilme)

Üheks võimaluseks, kuidas kutseõpetajad toetavad kutsealaselt andekaid õppijaid veel on nende kutsumine meistriklasi, kuhu kutsutakse terve osakonna pealt kokku kutsealaselt

andekad õppijad. Seal õpetatakse neile keerulisemaid tehnoloogilisi võtteid kui tava tundides. Lisaks teistsugustele tehnoloogilistele võtetele õpetatakse neile keerukamat teooriat mida tavatundides ei ole võimalik õpetada klassi keskmise taseme tõttu. Tähtsal kohal meistiklassi juures lisaks teooriale ja praktikale on õppija eneseareng ning eneserefleksiooni õpetamine.

... ja eelkõige see meistriklasse on ikkagi mõeldud nagu nende jaoks, kes no kes on teistest peajagu üle, et pakkuda neile enamat. (Johanna)

Lisaks pakuvad kutsõpetajad kutsealaselt andekatele õppijatele toetuseks tegevusi väljaspool õppeprogrammi. Nad otsivad ja soovivad kutsealaselt andekatele õppijatele paremaid praktika kohti ning välispraktika võimalusi. Nad kaasavad neid kutseksamite toimkonda meeskonnaliikmeteks vanemkokkadele. Nad käivad nendega erinevatel lisa õppekäikudel, kus tutvustatakse näiteks erinevaid serveerimis vahendeid.

Näiteks tänagi me läheme nendega kasvuhoonetesse lilli ja taimi vaatama. Lähen viin nad firmasse, kus müüakse nõusi, et neil tekib arusaam, millised erinevad serveerimismõud on olemas ja nii edasi. (Õilme)

Intervjuudest selgus, et kutseõpetajad toetavad kutsealaselt andekaid õppijaid **oma isikliku vaba aja panustamisega õppijaga suhtlemiseks ja tema arengu toetamiseks**. Nad on nõus kooli tulema omast vabast päevast selleks, et aidata kutsealaselt andekal õppijal ettevalmistuda eelseisvateks võistlusteks. Samuti toetavad nad neid lisakonsultatsioonidega, mis leiavad aset pärast õppetöö lõppu seda juhul, kui õppija on selleks soovi avaldanud.

... kui õpilane ikkagi ise huvitatud, ma, ma, mul on need konsultatsiooni ajad nagunii väljaspool tööaega, et kus nagu mul tund ei ole, et mul on see ette nähtud, et siis et konsultatsioonitundide arvelt ei ole üldse probleemi, tegelik, et kui õpilane on ise huvitatud, siis ma tõsiselt igatsen neid, kes tahavad ise käia ja õppida. (Liisa)

Samuti panustavad kutseõpetajad isiklikku vaba aega erinevateks kutsevõistlusteks harjutamiseks, sest tööajast ei ole seda võimalik teha. Lisaks on kutseõpetajad nõus õppijate küsimustele vastama vabadel hetkedel ning neid suunama, kui nad millestki hästi aru ei saa või ei oska õigest kohast otsida. Nad otsivad kutsealaselt andekatele õppijatele lisaväljundeid paremaks toetamiseks. Samuti ei anna nad neile, kes osalevad võistlustel lisatöid, kui nad peavad tundidest puuduma, kas siis selleks, et harjutada või olla võistlustel.

Kokkuvõtteks toetavad uurimuses osalenud kutseõpetajad kutsealaselt andekaid õppijaid õppetöös eelkõige pakkudes neile enese arengu jaoks lisamaterjaale, mis on keerulisema ülesehitusega kui tava tunni tööd ning õpetamiseprotsessidesse kaasates. Lisaks toetavad kutseõpetajad kutsealaselt andekaid õppijaid enese vaba aja panustamisega. Nad on valmis töövälisel ajal kooli tulema võistlusteks harjutamiseks ning ettevalmistamiseks.

3.3. Kutseõpetajate ootused toele

Uurimisküsimuse „Missugust toetust ootavad kutseõpetajad kutsealaselt andekate õpilaste õpetamisel?“ analüüsi tulemusena tekkisid kolm peakategooriat. Esimeseks peakategooriaks oli koostöö kolleegide ja tugiteenust pakkuvate isikute vahel. Teiseks peakategooriaks oli vajadus juhtkonna toele. Kolmandaks peakategooriaks oli enesetäiendamine kutsealaselt andeka õppija toetamiseks.

Uurimuses ilmnes, et kutseõpetajad ootavad kutsealaselt andekate õppijate õpetamisel **koostööd kolleegide ja tugiteenust pakkuvate isikute vahel**. Uuritavad kutseõpetajad peavad oluliseks kolleegidepoolset tuge ning abi. Enamus uuritavatest tõid välja, et tunnevad oma kolleegidepoolset tuge, kui õpetavad kutsealaselt andekaid õppijaid. Kolleegid toetavad üksteist nii ideedega kui ka õpilaste tundidest vabastamisega. Näiteks kui õpilasel on vaja võistlusteks harjutada siis talle eelnevalt teiselt õpetajalt teabe saamist lubatakse õpilasel tunnist puududa ning lisatööd ei kehtestata. Kuid on ka erandeid, on ka selliseid kolleege, kes ei tule teistele õpetajatele vastu vaid peavad oma tundi kõige tähtsamaks.

... on olnud ka juhtumeid, kui laps peab mingist tunnist puuduma võistluste tõttu siis mõned õpetajad panevad nad puudujaks ja annavad lisatöö ning tunnitöö tuleb järele teha.“ (Tiina)

Lisaks peeti oluliseks koolides olevate tugispetsialistide olemasolu ning nendelt abi saamist. Tugispetsialistide poolne abi on vajalik selleks, kui õpetaja tunneb, et kutsealaselt andekat õppijat on vaja kuidagi suunata aga ta ise ei oska siis on võimalus tugispetsialisti poole pöörduda ja see abi leida.

... et õpetajad siis nagu oskaks teda kuidagi kas või suunata, ma ei tea sotsiaalpedagoogi juurde, sest noh, kui õpetaja ise tunneb, et tema jõud üle ei käi, oleks abi vaja, onju. (Liisa)

Peale selle leiti, et tuge tunnevad nad osakonnajuhataja poolt. Uuritavad tõid välja, et abi ning tuge võib oodata osakonnajuhatajalt. Näiteks, kui kutseõpetaja pöördub osakonnajuhataja poole murega siis koos leitakse sellele murele lahendus.

Lisaks ilmnes, et õpetajad peavad toe olemas olu väga tähtsaks. Toodi välja, et see tugi võiks seisneda kas või selles, kui toimub võistlusteks ettevalmistamine siis õpetajatele võimaldataks minginegi osa tööaja sisse arvestada, sest praegu toimub see kõik nii õpetaja kui ka õppija omast vabast ajast. Praktilise väärtusena nähti, et õppijatel võiks olla valikaine, mille alla saabki märkida võistluste ettevalmistamise, võistlustel käimise kui ka kooli esindamise.

„Näiteks kui võistlusteks valmistutakse, et õpetajal võimaldatakse tööaja sees mingisugune osagi ja õpilasel sama moodi, et ta ei pea oma tavatunnid ära olema vaid tal on näiteks valikaine.“ (Õilme)

Uurimuses ilmnis, et kutseõpetajad tunnevad **vajadust juhtkonna poolsele toele**. Enamus uuritavatest kutseõpetajatest ei tunne juhtkonna poolset tuge, kutsealaselt andekate õppijatega tegeledes. Välja toodi, et tuleb ise hakkama saada või siis pika protsessi peale aidatakse, kui ise küsima lähed ning oled järjepidev.

Jah, aga samas jälle ka mingit takistust ei ole, et kui sa ise oled hästi aktiivne ja tahad midagi teha, et noh, et võib-olla, kui esimesel korral öeldakse ei, siis kolmandal korral juba öeldakse hea küll, tee ära. Et noh, peab ise ka nagu hästi hullult tahtma... (Liisa)

Uurimuses osalenute hulgas oli ka üks kutseõpetaja, kellel juhtkonna poolset toe tunnet ei ole, kuna pole vajadust olnud selliselt asju ajada, et oleks juhtkonna abi vaja. Kuid kui tuntakse, et abi on vaja ning vajadus pöörduda juhtkonna poole siis keegi ei ole abist keeldunud. Veel on märgitud, et kui tegeled kutsealaselt andekate lastega siis seda tuge ei ole, kuna need õpilased ei tekita probleeme.

„Tahtsingi öelda ega seda tuge ei olegi, seda lihtsalt ei ole olemas ja ja seda tuge ei ole mitte ainult andekate vaid ka nende HEV vajadustega õppijate puhul.“(Õilme)

Uuritavad tõid välja, et **selleks et paremini toetada kutsealaselt andekat õppijat õppimisprotsessis oleks vaja enesetäiendamist** ning kutsealase andekuse teemalist koolitust. Seda on vaja selleks, et õpetajad saaksid üheti aru, mis on kutsealane andekus, kuidas kutsealast andekust märgata. Samuti on vaja teada, kes kvalifitseeruvad kutsealase andekuse alla ning mille põhjal nad selle alla kvalifitseeruvad.

See eeldab täpselt seda, et õpetajad on eelnevalt kuidagi välja õpetatud, märkama seda andekust.(Liisa)

Lisaks tõid kutseõpetajad välja, et selline koolitus on vajalik kutsealaselt andekate õppijate üles leidmiseks, et aidata neil areneda, toetada ja, et nad ei põleks läbi. Kutsealase andekuse teemaline koolitus on vajalik kutseõpetajatele selleks, et osata kutsealaselt andekaid õppijaid õigete õppemeetodite, -vahendite kaudu õpetada.

Kuidas ma saan öelda, et see Ats on andekas ja see Kati ei ole andekas , mille alusel see kriteeriumitesse see jagunemine toimub üldse?(Evelin)

Ühes intervjuus arutleti ka selle üle, et mitte ainult kutsealase andekuse teemaline koolitus vaid üleüldiselt koolitusi võiks olla vähemalt korra kuus. Erinevad enesetäiendamise

koolitused võiksid olla regulaarsed. Lisaks toodi välja, et võiks toimuda koostöö õpetajate ning koolitusfirmade vahel selleks, et töötada välja erinevaid koolitusi vastavalt õpetajate vajadusele.

... koolitusfirmadega võib-olla võtma kontakti, et millised on need koolitused, mida välja töötada vastavalt õpetajate vajadustele. (Õilme)

Kokkuvõtteks uuritavad kutseõpetajad tunnevad puudust juhtkonna poolse toe järgi õpetades kutsealaselt andekaid õppijaid. Uurimuses osalenud kutseõpetajad ootavad oma kolleegide ja osakonna juhataja poolset tuge. Samuti ootavad nad kolleegide vahelist koostööd. Lisaks tõid kutseõpetajad välja selle, et vajadus on kutsealase andekuse teemalise koolituse järele.

4. Arutelu

Bakalaureusetöö eesmärk oli välja selgitada kutseõpetajate kirjeldused kutsealaselt andekate õppijate märkamisest ja toetamisest õppimisprotsessis ning nende ootused toele kutsealaselt andekate õppijate õpetamisel. Järgnevalt arutletakse töö olulisemate tulemuste üle uurimisküsimuste kaupa.

Esimese uurimisküsimuse „Millest tunnevad ära kutseõpetajad kutsealaselt andekaid õppijaid õppimisprotsessis?“ kohta kogutud andmete põhjal saab öelda, et kutseõpetajad peavad kutsealaselt andekateks eelkõike õpilasi, kel on silmnähtav huvi eriala vastu, kes on märgatavalt silma paistvad oma erialaste teadmistega ning kõrgete praktiliste võimetega, saavad oma ülesannetega kiiremini hakkama, kui teised. Siia alla lähevad ka kutsevõistlustel osalemised ning teadlikult tundides kaasarääkimine ja diskussioonidesse langemine. Renzulli (2011) on defineerinud andekust üpris sarnastel asjaoludel. Ta on välja toonud, et andekad õppijad on need, kes vajavad et nende eripäradega arvestatakse õppetöös, kes on võimelised saavutama õpingutes rohkem kui tava õppija. Seega kattub Renzulli definitsioon uurimuses osalenud kutseõpetajate kirjeldusega kutsealaselt andekate õppijate kohta. Intervjueeritavad kirjeldasid, et märkavad kutsealaselt andekaid õppijaid eelkõige praktilistes tundides. Nimelt lähtuvad kutseõpetajad kutsealaselt andeka õppija märkamisel ülekaalukalt tema praktilistest oskustest, kuidas ta saab õppekõrgis hakkama.

Ainult praktilistest ülesannetest lähtumine ei pruugi siiski olla parim viis kutsealaselt andekate õppijate märkamisest. Nimelt on väga tähtsal kohal ka nende teoreetilised teadmised ja see, kuidas nad suudavad ja oskavad neid teadmisi ülekanda praktilistesse töödesse. Lisaks olid kutseõpetajad toonud kutsealaselt andeka õppija omadusena välja ka loovuse ning oskuse probleemide lahendamisel. Antud omadused kattuvad osaliselt Sternberg, Jarvin ja Grigorenko (2010) andekuse määratlemise viie kriteeriumiga milleks olid: tippsaavutused,

haruldus, produktiivsus, võime oma andekust demonstreerida ja väärtused. Ülejäänud kategooriad antud uurimuses ei esinenud.

Uurimuses osalenud kutseõpetajad märkasid olulise komponendina kutsealaselt andekate õppijate puhul nende motiveeritust antud eriala vastu. Motivatsioon, koos eelnevalt nimetatud omadustega on kooskõlas Renzulli kolme osalise teooriaga. Renzulli kolme osaline teooria keskendub sellele, et andekuse avaldumiseks on vaja loovust, pühendumust ning kõrgeid võimeid (Sepp, 2010). Motivatsioon seostub loovuse, pühendumuse ning kõrgete võimete sisemise motivatsiooni põhimõtte kaudu milleks on: loomupäraselt huvipakkuv, nauditav (Ryan & Deci, 2000).

Teise uurimisküsimuse „Kuidas toetavad kutseõpetajad endi sõnul kutsealaselt andekaid õppijaid õppimisprotsessis?“ põhjal kirjeldasid intervjuueeritavad missuguseid õpetamise tehnikaid nad kutsealaselt andekate õppijate toetamisel on kasutanud. Põhiliselt toetavad kutseõpetajad kutsealaselt andekaid õppijaid õppimisprotsessi kaasates, mille kaudu saavad kutsealaselt andekad õppijad arendada iseseisvust, nagu tõi välja ka Gentry jt (2008). Antud uuringuga kogutud andmete põhjal saab öelda, et kutseõpetajad toetavad kutsealaselt andekaid õppijaid eelkõige oma isikliku vabaaja panustamisega. Õppijate kaasamine õppeprotsessidesse aitab neid arendada ning eesmärged saavutada, mis on individuaalsuse suurendamiseks vajalik (Gentry *et al.*, 2008). Olulise komponendina andekate toetamisest õppimisprotsessis nähakse ka keerulisemate lisamaterjalide pakkumist ja õppeprogrammi väliste tegevuste pakkumist. Pakkudes kutsealaselt andekale õppijale lisamaterjale ning keerulisemaid ülesandeid toetab see nende individuaalset intellektuaalset arengut (Gentry *et al.*, 2008). Uurimuses osalenud kutseõpetajad annavad kutsealaselt andekatele õppijatele nende arengu toetamiseks raskemaid ülesandeid ning lisa töölehti. Selline tegutsemine õppetamisprotsessis on kooskõlas Gentry jt (2008) uurimusega.

Kolmanda uurimisküsimuse „Missugust toetust ootavad kutseõpetajad kutsealaselt andekate õppijate õpetamisel?“ raames kirjeldasid kutseõpetajad, et kutseõpetajad ei taju juhtkonna poolset tuge kutsealaselt andekate õppijate õpetamisel.

Antud uuringuga kogutud andmete põhjal saab öelda, et kutsekoolis töötavad õpetajad tunnevad kaas kolleegide tuge, kui õpetavad kutsealaselt andekaid õppijaid. Ainult kolleegidepoolsest toest ei piisa, kuna kutsealaselt andekate õppijate õpetamisel on tarvis teha lisatööd omast vabast ajast siis kutseõpetajad tunnevad, et vajavad ka tugispetsialistide ning juhtkonna poolset tuge. Olulise komponendina kutsealaselt andekate õppijate õpetamise puhul nähakse vajadust kutsealaselt andekate õppijatega seotud koolituste läbimises.

Bakalaureusetöö piiranguks võib pidada uurija hinnangul liiga üldist intervjuu kava. Hiljem tulemusi analüüsid, kerkis esile küsimusi, millele oleks võinud intervjuude käigus küsida täpsustavaid küsimusi (näiteks põhjalikum andekuse määratlemise küsimus või kolmandast uurimisküsimusest lähtudes, millist tuge kutseõpetajad ise vajavad ja kellelt). Töö autor ei olnud põhjalikumate teemakohaste lisaküsimuste esitamiseks piisavalt pädev. Piiranguteks oli ka autori vähene kogemus intervjuude läbi viimiseks ning nende analüüsimiseks. See võis mõjutada antud uurimustöö tulemusi.

Vaatamata piirangutele on käesoleval bakalaureusetööl autori hinnangul praktiline väärtus. Autorile teadaolevalt on see esimene katse kaardistada kutsealast andekust kutseõppeasutuses. Uurimustöö toob välja kutseõpetajate arusaama kutsealasest andekusest ning nende määratlemisest ja toetamisest. Sellest tulenevalt on näha, missugust koolitust on vaja kutsealaselt andekate õppijate määratlemise ning toetamise jaoks.

Kutsealase andekuse teemal tulevasi uurimustöid koostades võiks kaasata lisaks kutseõpetajatele tugispetsialiste, kelleks on kooli-psühholoogid ning sotsiaalpedagoogid ning võrrelda nende kogemusi ja arusaamasid kutsealase andekuse teemal. Antud uurimustöös kerkis esile, et uuritavad kutseõpetajad ei mõista üheti kutsealase andekuse mõistet ning sellest lähtudes on nad raskustes määratlemisega.

Kokkuvõtteks arutelule võib lisada, et uuritavate põhjal oleks vaja koolitusi kutse andekuse teemal. Kutsealase andekuse teema vajab koolitust, mille kaudu saaks hakata seda teemat üheti mõistma ning õppijate toetamiseks õppetöös. Koolides tuleb teha teavitustöid, mis on kutsealane andekus, milles see väljendub ning kuidas toetada kutsealaselt andekaid õppijaid õppimisprotsessis. Kuna Tartu Ülikooli õpetajakoolituses on kutseõpetaja õppekava, siis võiks kutsealasest andekusest ka õpingute raames rääkida.

Tänuõnad

Käesoleva bakalaureusetöö valmimisega seondult tahan tänada enda juhendajat Ingrid Koni ning bakalaureusetöö seminari vastutavat õppejõudu Liina Leppa kannatlikkuse eest ning oma perekonda. Samuti soovin tänada kõiki kutseõpetajaid, kes olid nõus uurimistöö valmimiseks andma intervjuusid.

Autoruse kinnitus

Kinnitan, et olen koostanud ise käesoleva lõputöö ning toonud korrektselt välja teiste autorite ja toetajate panuse. Töö on koostatud lähtudes Tartu Ülikooli haridusteaduste instituudi lõputöö nõuetest ning on kooskõlas heade akadeemiliste tavadega.

Eva-Linda Kajak

/allkirjastatud digitaalselt/

Kuupäev.

Kasutatud kirjandus

- Alumäe, T., & Tilk, O. (2018). Advanced Rich Transcription System for Estonian Speech. *arXiv preprint arXiv:1901.03601*.
- Eetikaveeb (s.a.). *Teadustöö eetika*. Külastatud aadressil <https://www.eetika.ee/et/teaduseetika/teadustoo>
- Feldhusen, J. F., & Jarvan, F. A. (2002). Identification of gifted and talented youth for educational programs. In: Heller, K. A., Mönks. F. J. R., Sternberg, J. & Subotnik, R. F. (Eds.). *International Handbook of Giftedness and Talent*. Oxford: Elsevier, 271-282. Külastatud aadressil https://books.google.ee/books?hl=en&lr=&id=xwltY5f35ZMC&oi=fnd&pg=PA3&dq=related:x33ByeeA_O8J:scholar.google.com/&ots=kAKdHfjNDR&sig=2UbkhmAeGNnYHjX5e5n0m5Y2SqA&redir_esc=y#v=onepage&q=identification%20of%20gifted%20and%20talented%20youth%20for%20educational%20programs&f=false
- Gagné, F. (2004). Transforming gifts into talents: The DMGT as a developmental theory. *High ability studies, 15*(2), 119-147.
- Gentry, M., Hu, S., Peters, S. J., & Rizza, M. (2008). Talented students in an exemplary career and technical education school: A qualitative inquiry. *Gifted Child Quarterly, 52*(3), 183-198.
- Haight, A. (2010). Vocational giftedness: A helpful concept. In *British Educational Research Association Annual Conference, University of Warwick* (pp. 1-4).
- Kalmus, V., Masso, A., & Linno, M. (2015) *Kvalitatiivne sisuanalüüs*. Külastatud aadressil http://samm.ut.ee/kvalitatiivnesisuanalyys?fbclid=IwAR3hsJBjKiXhUwdDQQvG28hSfnn5L7sGeIwTjDv0uLM_Ov6F4Zb4HT1pV4
- Kitsing, M., Täht, K., & Kukemelk, H. (2015). Kooli mikroliima: õpetajate toetav käitumine ja õpilaste tulemuslikkus. *Eesti Haridusteaduste Ajakiri, 3*(1), 127-147.
- Kõrgesaar, J. (2002). *Sissejuhatus hariduslike erivajaduste käsitusse*. Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Laherand, M-L. (2008). *Kvalitatiivne uurimisviis*. Tallinn: OÜ Infotrükk.
- Laul, E. (2018). *Andekate õpilaste toetamine Võrumaa koolides*. Magistritöö. Tartu Ülikool.
- Lipsky, D. K., & Gartner, A. (1998). Taking inclusion into the future. *Educational Leadership, 56*, 78-81.

- Mönks, F. J., Pflüger, R., & Radboud Universiteit Nijmegen. (2005). *Gifted education in 21 European countries: Inventory and perspective*. Nijmegen: Radboud University Nijmegen.
- Põlda, H., & Aava, K. (2016). Andekuse kui haridusliku erivajaduse tähenduse konstrueerimine Eesti muutunud õpikäsituse kontekstis. *Eesti Haridusteaduste Ajakiri. Estonian Journal of Education*, 4(2), 89-117.
- Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus (2018). *Riigi Teataja I 2010*, 41, 240. Külastatud aadressil <https://www.riigiteataja.ee/akt/113032019119>
- Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2000). Intrinsic and extrinsic motivations: Classic definitions and new directions. *Contemporary educational psychology*, 25(1), 54-67.
- Renzulli, J. (2011). What Makes Giftedness? Reexamining a definition. *Phi Delta Kappan*, 92(8), 81-88. Külastatud aadressil <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/003172171109200821>
- Rämmer, A. (2014). *Valimi moodustamine*. Külastatud aadressil http://samm.ut.ee/valimid?fbclid=IwAR33pSR7vKaY76J7_WzFrNBeBecP67CxPqzAad2yzUtIOENQ_gEscZAqfA
- Sepp, V. (2010). *Andekusest ja andekatest lastest*. Tartu: Atlex.
- Sepp, V. (2013). *E-Kursuse Andekuse psühholoogi ja pedagoogika küsimusi SHHI.03.012 materjale*. Külastatud aadressil <http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/35407/Andekus1.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Sternberg, R., Jarvin, L., & Grigorenko, E. (2010). *Explorations in Giftedness*. New York: Cambridge University Press.
- Õunapuu, L. (2014). *Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteadustes*. Tartu: Tartu Ülikool
- Worrell, F. C., Subotnik, R. F., Olszewski-Kubilius, P., & Dixson, D. D. (2018). Gifted students. *Annual review of psychology*, 70, 551-576.

Lisa 1

Intervjuu kava

Eesmärk: Kirjeldada kutseõpetajate kogemusi ja arusaamasi kutsealaselt andekate õppijate märkamisest ja toetamisest õppimisprotsessis ning nende ootused toele kutsealaselt andekate õppijate õpetamisel. Eesmärgile toetused sõnastati järgmised uurimisküsimused:

1. Millest tunnevad ära kutseõpetajad kutsealaselt andekaid õppijaid õppimisprotsessis?
2. Kuidas toetavad kutseõpetajad endi sõnul kutsealaselt andekaid õppijaid õppimisprotsessis?
3. Missugust toetust ootavad kutseõpetajad kutsealaselt andekate õpilaste õpetamisel?

(Uurimuse lühitutvustus: eesmärk, uurimisküsimused, lühidalt intervjuu kavast, konfidentsiaalsuse tagamisest, salvestamise luba küsimine)

I TAUSTAKÜSIMUSED

1. Mis on Teie vanus ja tööstaaž kutseõpetajana?
2. Milliseid ainetunde /ainevaldkondi õpetate?
3. Milline on teie haridustase?
4. Kui palju õpilasi keskmiselt on Teie poolt õpetatavas klassis?
5. Mitut kutsealaselt andekat last olete õpetanud/õpetate sel aastal?
6. Milline on Teie ettevalmistus õpetajana HEV(hariduslik erivajadus) vallas?

II ARUSAAMAD KUTSEALASELT ANDEKATEST KUTSEÕPPES

1. Mis on Teie arvates kutsealane andekus?
2. Mille poolest eristub Teie arvates kutsealaselt andekas õpilane mitte kutsealaselt andekatest õpilastest?
3. Millest lähtute oma tundides ning õppe kavandamises, kui arvate et tegemist on kutsealaselt andeka õpilasega?

III KOGEMUSED MÄRKAMISEST

1. Kuidas tunnete ära/märkate, et tegemist on kutsealaselt andeka õpilasega?
2. Mida olete teisiti teinud oma õpetamises, kui tegemist on kutsealaselt andekaga õpilasega?
3. Läbi missuguste tegevuste, olete märganud kutsealaselt andekat õpilast?

IV KOGEMUSED TOETAMISEST

1. Kuidas toetate endi sõnul kutsealaselt andekaid õpilasi?
2. Milliseid tegevusi rakendate/ olete rakendanud kutsealaselt andekate õpilaste puhul nende toetamiseks?

3. *Kui olete märganud kutsealaselt andekat õpilast, kas olete ka kutsevõistlustel käinud?*
4. *Milliseid võimalusi pakub Tartu kutsehariduskeskus kutsealaselt andekate õpilaste arengu toetamiseks (oliimpiaadid, võistlused, huviringid jne)?*

V OOTUSED TOELE

1. *Millist tuge tunnete juhtkonna, kolleegide poolt, kui tegelete kutsealaselt andekate õpilastega?*
2. *Milliseid vahendeid või oskusi oleks Teil vaja selleks, et tegeleda ja arendada kutsealaselt andekaid õpilasi?*
3. *Mida peaks tegema Teie arvates riigi/maakonna/kooli tasandil kutsealaselt andekate õpilaste arengu paremaks toetamiseks?*

Lõpüküsimus: Mida sooviksite ise veel selle teema kohta lisada?

Tuletan meelde, et saadud andmeid kasutan ainult oma bakalaureusetöös, uurimistulemuste kokkuvõtte või oma töö võin soovi korral saata meilile. Intervjueeritavale tagan konfidentsiaalsuses, teie nime ega kooli ei avalda, asendan need pseudonüümidega. Aitäh, et olite nõus minu küsimustele vastama!

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Eva-Linda Kajak,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose „KUTSEÕPETAJATE KIRJELDUSED KUTSEALASELT ANDEKATE ÕPPIJATE MÄRKAMISEST JA ÕPETAMISEST ÕPPIMISPROTSESSIS NING NENDE OOTUSED TOETUSELE KUTSEALASELT ANDEKATE ÕPPIJATE ÕPETAMISEL“, mille juhendaja on pedagoogika lektor Ingrid Koni, reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Eva-Linda Kajak

/digitaalselt allkirjastatud/

Kuupäev: 05.01.2021